

Sosiaalinen kuntoutus työvalmennuksessa

**Työntekijöiden käsityksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta
Kunnolla Töihin-hankkeessa**

Kaisa Virmavirta

Opinnäytetyö
Toukokuu 2017
Sosiaali-, terveys ja liikunta-ala
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

Tekijä(t) Virmavirta, Kaisa	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Toukokuu 2017
	Sivumäärä 40	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Sosiaalinen kuntoutus työvalmennuksessa Työntekijöiden käsityksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta Kunnolla Töihin -hankkeessa		
Tutkinto-ohjelma Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Taina Era, Nisula Leila		
Toimeksiantaja(t) Kunnolla Töihin -hanke		
Tiivistelmä <p>Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolakiin vuonna 2015 tullut palvelu, jota kuntien on velvollisuus järjestää. Opinnäytetyössä tutkittiin Kunnolla Töihin -hankkeeseen osallistuneiden työntekijöiden käsityksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen sisällöstä, sekä työvalmennuksesta kuntoutumisen edistäjänä. Lisäksi tutkittiin sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arviointimenetelmiä. Kohderymänä olivat hankkeen aikana sosiaalista kuntoutusta koskeviin koulutuksiin osallistuneet työvalmentajat ja palveluohjaajat Sovatek-säätiöstä ja Jyväskylän Katulähetykseltä.</p> <p>Työ toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa aineisto kerättiin työntekijöiltä kyselylomakkeella. Kyselyjä toteutettiin kaksi; ensimmäinen keväällä 2016 ja seuraava toimeksiannon jälkeen jouluna 2016. Kyselylomakkeet olivat sisällöltään samat. Analyysimenetelmänä oli laadullinen sisällönanalyysi.</p> <p>Tulosten mukaan sosiaalinen kuntoutus nähdään kokonaisvaltaisena työ- ja toimintakyvyn edistäjänä, jolla pyritään osallisuuden lisäämiseen. Käsitteen määrittelyssä ei löydy selkeää yhtenäistä linjaa, mutta palvelun sisältöjä ja sillä tavoiteltavia muutoksia tunnistetaan. Työvalmennuksen kuntouttavat piirteet koetaan hyvin samanlaisina, kuin mihin sosiaalisella kuntoutuksella pyritään vastaamaan. Siinä korostetaan yksilöllisyyttä, jolloin kuntoutussuunnitelma ja sen sisällöt perustuvat yksilön tarpeisiin. Arvioinnin menetelmistä tärkeimpänä koetaan tavoitteiden asettaminen ja niiden seuranta.</p> <p>Johtopäätöksenä voidaan työvalmennus nähdä osana sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite on sidoksissa siihen toimintaympäristöön, missä palvelua toteutetaan ja sisältö rakentuu sen mukaan. Sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioinnissa voidaan hyödyntää työvalmennuksen menetelmiä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) sosiaalinen kuntoutus, työvalmennus, osallisuus, pitkäaikaistyöttömyys		
Muut tiedot		

Author(s) Virmavirta, Kaisa	Type of publication Bachelor's thesis	Date May 2017 Language of publication: Finnish
	Number of pages 40	Permission for web publication: x
Title of publication Social Rehabilitation in Job Coaching Workers' Perceptions of Social Rehabilitation in the Kunnolla Töihin project		
Degree programme Rehabilitation Counseling		
Supervisor(s) Taina Era, Leila Nisula		
Assigned by Kunnolla Töihin project		
Abstract <p>Social rehabilitation is a service brought about by the Social Welfare Act of 2015, which municipalities have an obligation to organize. The thesis researched views on social rehabilitation and its contents as well as job coaching as a promoter of rehabilitation. Also researched was the effectiveness of evaluation methods in social rehabilitation. The views are from the perspective of the employees who participated in the Kunnolla Töihin project. The employees were job coaches and service managers from the Sovatek foundation and Jyväskylän Katulähetys. They attended training on social rehabilitation during the time of the project.</p> <p>The thesis was implemented as qualitative research and the material was collected through a questionnaire. Two surveys were conducted: first during the spring of 2016 and next at Christmastime 2016. The forms were identical in content. The analytical method was qualitative content analysis.</p> <p>According to the results, social rehabilitation is seen as a holistic tool for promoting work and functional capacity to increase inclusion. The definition of the concept does not have clear uniformity, but the contents of the service and its objectives are identified. The rehabilitative features of job coaching are very similar to what social rehabilitation intends to accomplish. The emphasis is on individuality, thus the rehabilitation plan is based on the needs of the individual. Setting goals and monitoring their achievement is the most important method of evaluation.</p> <p>In conclusion, coaching can be seen as part of social rehabilitation. The concept of social rehabilitation is linked to the operating environment where the service is implemented and content is built accordingly. In assessing the effectiveness of social rehabilitation, work coaching methods can be utilized.</p>		
Keywords/tags (subjects) social rehabilitation, job coaching, inclusion, long-term unemployment		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Sosiaalinen kuntoutus	4
	2.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä	4
	2.2 Sosiaalinen toimintakyky.....	5
	2.3 Osallisuus.....	7
3	Työvalmennusympäristö kuntoutumisen edistäjänä	9
	3.1 Työvalmennus	9
	3.2 Pitkäaikaistyöttömyyden haasteet.....	11
4	Tutkimuksia sosiaalisesta kuntoutuksesta ja työvalmennuksesta	13
5	Kunnolla Töihin -hanke	15
	5.1 Palveluohjaajat ja työvalmentajat.....	15
6	Tarkoitus ja tavoite.....	16
7	Tutkimuksen toteutus.....	17
	7.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	17
	7.2 Aineiston analyysi.....	18
8	Tulokset	19
	8.1 Osallisuuden ja elämänhallinnan vahvistuminen.....	19
	8.2 Työnteko luo sisältöä elämään.....	21
	8.3 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteellisuus	23
	8.4 Tavoitteiden toteutuminen arvioinnin menetelmänä	25
9	Johtopäätökset ja pohdinta	27
	9.1 Käsitteet sidoksissa toimintaympäristöön	27
	9.2 Työvalmennuksen sisällöt vastaavat sosiaalista kuntoutusta.....	29
	9.3 Valmennuksen ja kuntoutuksen arviointi	31
	9.4 Tuloksien hyödyntäminen ja jatkokehittely	32
10	Eettisyys ja luotettavuus.....	33
	Lähteet	35

Liitteet	39
-----------------------	-----------

Kuviot

Kuvio 1. Osallisuuden ideaaliprosessi kuntouttavassa työtoiminnassa (Luhtasela, 2009).....	8
Kuvio 2. Pitkäaikaistyöttömillä runsaasti hoitamattomia mielenterveyshäiriöitä (Kerätär ja Karjalainen, 2010).	12
Kuvio 3. Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä esiintyvät piirteet.....	20
Kuvio 4. Työvalmennuksen kuntouttavat piirteet työntekijöiden näkökulmasta.	22

Taulukot

Taulukko 1. Sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioinnin menetelmät.....	26
--	----

1 Johdanto

Sosiaalinen kuntoutus on noussut ajankohtaiseksi aiheeksi sen tullessa osaksi sosiaalihuoltolakia vuonna 2015. Laki velvoittaa kuntia järjestämään sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ja usein tässä on hyödynnetty hankerahoitusta. Palveluiden järjestäjänä ja kehittäjänä kolmannen sektorin toimijoilla on vahva rooli (Sosiaalinen kuntoutus, 2016). Saarisen, Henrikssonin ja Ala-kauhaluoman (2012, 27) selvityksessä ilmenee, että Suomessa on ainakin 300 kolmannen sektorin toimijaa, jotka toteuttavat kuntoutustoimintoja työikäisille. Suurin osa näistä palveluista sijoittuu juuri sosiaalisen ja ammatillisen kuntoutuksen kentille (Harkko, Ala-Kauhaluoma, Lehikoinen 2012, 59) mikä tekee työvalmennusympäristöistä merkittävän toimijan sosiaalisen kuntoutuksen kentällä. Tämä lisää tarvetta koko sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen paremmalle ymmärrykselle, ja sosiaalisen kuntoutuksen lakisääteisyys mukanaan tuomille mahdollisuuksille työvalmennuksessa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, miten kolmannella sektorilla työvalmennuksen parissa toimivat palveluohjaajat ja työvalmentajat jäsentävät sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä, ja miten sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuutta voidaan arvioida. Lisäksi kuvataan, mikä heidän mielestään työvalmennuksessa kuntouttaa. Työntekijät ovat Kunnolla Töihin -hankkeen puitteissa osallistuneet sosiaalista kuntoutusta käsitteleviin koulutuksiin. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalisen kuntoutuksen liittyvistä käsityksistä työvalmennuksessa työntekijöiden näkökulmasta. Tämän avulla voidaan pohtia, miten työvalmennus pystyy palvelemaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita ja miten yleisesti tunnustetaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet.

Työ on toteutettu laadullisena tutkimuksena, ja aineistona käytetty kahta kyselyä, joihin ovat vastanneet työntekijät, jotka ovat osallistuneet hankkeen järjestämiin koulutuksiin ja kehittämispäiviin. Henkilökohtainen kiinnostus aiheetta kohtaan, ja kuntoutustarpeiden havaitseminen työvalmennusasiakkaissa ovat olleet vaikuttimena työn

syntymiselle. Sosiaalinen kuntoutus on ajankohtainen aihe, jota kehitetään jatkuvasti. Sisällön tulkinnassa voidaan kohdata ristiriitaisuuksia, kun liikutaan sekä työvoimapolitiittisten, että sosiaalipoliittisten kysymysten äärellä.

2 Sosiaalinen kuntoutus

2.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä

Haimin ja Kahilaisen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käsite ei ole sidottu vain yhteen tieteenalaan, jolloin sen tulkinta vaihtelee paljon. Välillä on vaikea erottaa, puhutaanko käsitteestä vai käytännöstä, ja jokainen ala puhuu sosiaalisesta kuntoutuksesta omasta näkökulmastaan. Tämä on ollut vaikuttamassa käsitteen kirjavuuteen, ja sosiaalisen kuntoutuksen kentän ollessa hyvin laaja-alainen, on käsitteen määrittely ongelmallista (Haimi, Kahilainen, 2012).

Sosiaalinen kuntoutus on tullut osaksi sosiaalihuoltolain alaisia palveluita v. 2015. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 17 §) sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamista, syrjäytymisen torjumista ja osallisuuden edistämistä, mitä toteutetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin. Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi valmennus arkipäivän toiminnoista selviytymiseen, vuorovaikutustaitojen vahvistaminen ryhmätoiminnoissa, ja yhteiskunnallisen osallisuuden lisääminen. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 17 §) myös mainitaan sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvan kuntoutustarpeen arviointi, kuntoutusohjaus, sekä kuntoutuspalveluiden yhteensovittaminen. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailta kuntoutustarpeiden taustalla on hyvin moninaisia ongelmia, kuten pitkäaikaistyöttömyys, taloudelliset ongelmat, mielenterveys- ja päihdeongelmat, osallisuuden puute ja sosiaalisten suhteiden vähäisyys. Ongelmat ovat usein toistensa syy tai seuraus.

Karjalainen ja Rajavaara (2012, 3) toteavat, että sosiaalisen kuntoutuksen kestävää reaalimääritelmää on turha tavoitella, sillä kuntoutus -käsitteenkään määrittely ei

itsessään ole helppoa, vaan käsitteet elävät ja muuttuvat kuntoutuksen kentän mukana. Heidän mukaansa tarkka määritelmä ei välttämättä olekaan tarpeen, vaan ennemminkin voidaan ajatella, että tunnistetaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita, ja sen paikka koko kuntoutuksen kentällä. Sosiaalihuoltolaki on kuitenkin vaatinut sosiaalisen kuntoutuksen määritelmän, joskaan se ei ole kovinkaan rajattu, ja antaa sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden sisällölle melko paljon vapauksia. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan nuorten sijoittumista esimerkiksi koulutukseen, työpaikkaan, työpajoille, työkokeiluun ym. yhteisölliseen toimintaan, ja pyritään ehkäisemään näiden keskeytymistä (Sosiaalinen kuntoutus, 2015). Sosiaalisen kuntoutuksen voidaan näin ajatella tulevan nuorten syrjäytymisen ongelmien väliin, ja edistävän pääsy takaisin yhteiskuntaan kiinni. Karjalainen ja Rajavaara (2012, 4) kuitenkin nostavat esiin sosiaalisen kuntoutuksen ajankohtaisuuden; kansalaisten selviytymiseen, työ- ja toimintakykyyn sekä osallisuuteen vaikuttavat ulottuvuudet ovat monisyisempiä kuin aiemmin. Sosiaalinen kuntoutus ei ole sidottu työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin, vaan sitä järjestetään myös monelta muulta taholta, eikä aina ole kysymys työttömyydestä, ja sen aiheuttamista ongelmista, tai siihen johtaneista tekijöistä. Tässä työssä käsitellään kuitenkin sosiaalisen kuntoutuksen yhteyttä työvalmennukseen, jolloin myös käsitteen määrittely sisältää niitä ulottuvuuksia, jotka ovat osa työvalmennusta ja työttömyyden haasteita.

2.2 Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalinen toimintakyky on merkittävä tekijä, kun pyritään arvioimaan henkilön kokonaisvaltaista toimintakykyä. Sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään erilaisia käsitteitä, ja on sidottuna aikaan ja paikkaan, jolloin se on myös muuttuva. Sosiaalisen kuntoutuksen sanotaan sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 17 §) edistävän ihmisen sosiaalista toimintakykyä. Tiikkasen ja Heikkisen (2011) mukaan sosiaalinen toimintakyky on toimimista sosiaalisissa verkostoissa ja olla vuorovaikutuksessa, selviytymistä eri elämän rooleista, sekä aktiivista osallistumista. Se on myös henkilökohtainen ko-

kemus osallisuudesta ja tunne kuulumisesta yhteisöön. Vastakkainasettelussa voidaan siis ajatella sosiaalisen toimintakyvyn ongelmien ilmenevän eristäytyneisyytenä, yksinäisyytenä, passiivisuutena, sekä huonoina vuorovaikutustaitoina.

Sosiaalisen kuntoutuksen keinoin pyritään vahvistamaan sellaisia ominaisuuksia elämässä, jotka ovat osa sosiaalista toimintakykyä. Selviytyminen elämän eri rooleista vaatii itsessään jo sen, että näitä rooleja ylipäänsä on. Työttömyys passivoi monin tavoin, ja vuorovaikutustaidot eri ympäristöissä heikkenevät, kun osallisuus vähenee. Sosiaalisen toimintakyvyn ulottuvuuksia ovat osallisuus ja kyky toimia verkostossa ja sosiaalisissa suhteissa. Arjessa selviytymiseen, tavoitteiden asettamiseen ja elämänhallintaan vahva sosiaalinen toimintakyky luo edellytykset (Kannasoja, 2013, 16). Sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen vahvistaa kaikkia niitä toimintoja, mitä tarvitaan jokapäiväisestä elämästä selviämiseen, ja erityisesti sellaisia taitoja, mitä vaaditaan, kun toimitaan osana työyhteisöä. Koiviston ja Blomqvistin (2016, 20) mukaan kuntouttavan työtoiminnan kohderyhmää ovat pitkään työttömänä olleet, jolloin kuntouttavalla työtoiminnalla pyritään parantamaan työllistymisvalmiuksia ja -mahdollisuuksia kohti avoimia markkinoita ja parannetaan elämänlaatua. Sosiaalinen kuntoutus on heidän mukaansa kuntouttavan työtoiminnan muotojen sisään rakennettu, ja sillä pyritään luomaan edellytyksiä sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiselle.

Metsävainio (2013) on tehnyt tutkimuksen sosiaalisen toimintakyvyn käsitteestä. Hänen mukaansa sosiaalinen toimintakyky on osa laajempaa kokonaisuutta, eli kokonaisvaltaista toimintakykyä ja on näin ollen merkittävä tekijä ihmisen hyvinvoinnin edistäjänä. Sosiaalinen toimintakyky on yksi toimintakyvyn ulottuvuus, jolloin sen riittävä olemassa luo perustan ihmisen mahdollisuuden toteuttaa itseään, kokea riittävää elämänhallintaa ja tyytyväisyyttä elämäänsä. Metsävainio myös mainitsee, että sosiaalisen toimintakyvyn arvioimiseen tarvittaisiin riittävä tietämys siitä, mitä sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään. Hänen mukaansa arviointi on ongelmallista, sillä sosiaalinen toimintakyky on sidoksissa aikaan ja paikkaan, kun taas palvelutarpeen arviointia tehtäessä sosiaalisen toimintakyvyn edellytykset luovat pohjan oikea-aikaiselle palvelujen kohdentamiselle.

2.3 Osallisuus

Osallisuuden määritelmä on vahvasti sidoksissa siihen, kuka ja mistä näkökulmasta määrittelyä tekee. Karjalaisen ja Raivion (2013, 14) mukaan osallisuus onkin eräänlainen kattokäsite sen muille määritelmille. Karjalainen ja Raivio myös määrittelevät osallisuutta toisaalta syrjäytymisen vastakäsitteenä, joka syntyy, kun ihminen pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa, ja hänellä on tähän riittävä toimeentulo, on aktiivisena toimijana omassa elämässään, sekä kuuluu johonkin merkitykselliseen yhteisöön. Osallisuuden kokemus on yksilöllinen tuntemus, sillä jokaisen käsitys merkityksellisestä yhteisöstä on henkilökohtainen. Osallisuutta lisäämään tähtääviä palveluita suunniteltaessa tulisikin kiinnittää huomioita juuri palvelutarpeen arviointiin yksilön kohdalla. Haapakoski (2016) nostaa puheenvuorossaan esille erilaiset riskit, jotka voivat uhata ihmisen autonomiaa, ja näihin lukeutuvat osallisuuden, sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan määrittely sellaisin keinoin, joita kuntoutuja ei koe omikseen. Se, mikä on riittävää osallisuutta siihen, että ihminen toimii aktiivisena oman elämänsä hallitsijana, on subjektiivinen käsitys, eikä tähän voi hakea yleistystä. Luchtaselan (2009, 127-129) tutkimuksen mukaan osallisuus voidaan nähdä toteutuvan yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Osallisuus yksilötasolla on oman elämänhallinnan kokemusta, yhteisötasolla yhteisöön kuulumisen ja osallistumisen kokemus (esimerkiksi työpajatoiminta), sekä yhteistasolla toimimista yhteiskunnassa täysivaltaisena jäsenenä (kuvio 1.). Karjalainen ja Raivio (2013, 16) taas jaottelevat osallisuuden riittävän toimeentulon, toiminnallisen osallisuuden ja yhteisöihin kuulumisen ulottuvuuksiin. Ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat ulottuvuudet psykologi Erik Allardt (1976, 38-49) on määritellyt hyvin samankaltaisiksi. Hän mainitsee hyvinvoinnin toteutuvan, kun ihmisellä on riittävä elintaso, itseänsä toteuttamisen muodot ja suhteet muihin ihmisiin sekä yhteisöihin. Nämä kolme ulottuvuutta ovat having, being ja loving.

Kuvio 1. Osallisuuden ideaaliprosessi kuntouttavassa työtoiminnassa (Luhtasela, 2009).

Osallisuuden käsite ja ennen kaikkea se, miten monimuotoisesti osallisuus vaikuttaa yksilön elämässä, tulisi tiedostaa työvalmennusympäristöissä, jossa pyritään osallisuuden edistämiseen. Karjalainen & Karjalainen (2011, 3) selvittivät tutkimuksellaan, että esimerkiksi kuntouttava työtoiminta on välineenä nimenomaan asiakkaan hoidossa ja kuntoutuksessa silloin, kun pyritään edistämään asiakkaan osallisuutta sekä hyvinvointia, jolloin puhutaan juuri sosiaalipoliittisesta toimenpiteestä, ei työvoimapolitiittisesta. Työvalmennuksessa tulisi tunnistaa riittävän ajoissa asiakkaan elämäntilanteesta löytyvät sellaiset asiat, jotka vaikuttavat osallisuuteen negatiivisesti, tai ovat jo aiheuttaneet syrjäytymistä. Osallisuuden ja terveyden välistä yhteyttä on myös tutkittu, ja Rouvinen-Wileniuksen sekä Koskinen-Ollonqvistin (2011, 56) mukaan osallisuus on vaikuttamassa koettuun fyysiseen terveydentilaan. Fyysinen terveys itsessään mahdollistaa osallisuuden ja osallistumisen yhteiskuntaan, mutta myös päinvastoin osallisuuden ja yhteisöön kuulumisen kokemus on edistämässä myös fyysistä terveyttä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kun ihmisellä on riittävän

edellytykset osallisuuteen, tämän seurauksena tapahtuva voimaantumisen luo mahdollisuuden sille, että ihminen voi itse olla päättämässä omaan elämäänsä liittyvistä asioista, ja on aktiivinen toimija itselleen ja yhteiskunnalle riittävässä määrin.

3 Työvalmennusympäristö kuntoutumisen edistäjänä

3.1 Työvalmennus

Työvalmennus on palvelu, jossa valmentautuja työskentelee hänelle sopivassa työpaikassa ohjatusti, ja jonka avulla pyritään löytämään polkuja takaisin työelämään vahvistamalla ammatillista osaamista, työkykyä ja työnhakutaitoja (Työvalmennus, 2016). Hyytisen ja Miettisen (2012) mukaan työvalmennus on ammatillisen osaamisen kasvattamista, sekä toimintakyvyn kasvattamista ja tukemista. He toteavat työvalmennuksen edistävän asiakkaan valmiuksia edetä avoimille työmarkkinoille tai kiinni opiskeluun. Heidän mukaan työvalmennuksessa opitaan työelämässä tarvittavia taitoja ja vahvistetaan sosiaalisia vuorovaikutustaitoja. Työvalmennuksen kohderyhmää Hyytisen ja Miettisen mukaan ovat mm. mielenterveys- ja päihdeasiakkaat, nuoret joilla on sosiaalisista ongelmista johtuen elämänhallinta ja toimintakyky alentunut sekä koulunsa keskeyttäneet tai ilman opiskelupaikkaa jääneet nuoret. Lisäksi suuren asiakasryhmän luo pitkäaikaistyöttömät (mts. 8.)

Työvalmennus on osa sosiaalisen työllistämisen kenttää, jonka tehtävänä on tuottaa palveluita heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille, joiden työllisyysmahdollisuudet vapaille työmarkkinoille ovat epätodennäköiset (Hyytinen & Miettinen 2012, 7). Työvalmennuksella tavoitellaan asiakkaan ammatillisen osaamisen kohentamista, vahvistetaan elämänhallinnan tunnetta ja tuetaan toimintakykyä. Sovatek-säätiö määrittelee (Työvalmennus, 2017.) tarjoamansa työvalmennuspalvelun eri

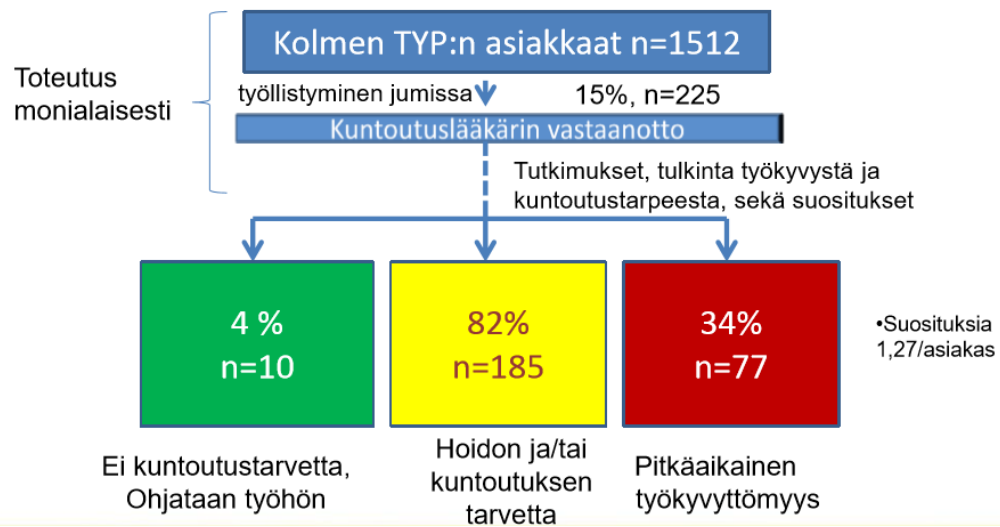
työvalmennusyksiköissä tai yrityksissä toteutettavaksi ohjatuksi työksi, jonka tavoitteena on opiskelun ja koulutuksen tukeminen, työelämätaitojen parantaminen ja mielekkään elämän saavuttaminen. Työvalmennuksella tuetaan yksilöllisesti työ- ja toimintakykyä, arjenhallintaa kykyjä ja valmiuksia hakeutua koulutukseen ja työhön. Työvalmennus perustuu tekemällä oppimiseen ja perustuu asiakkaalle yhdessä ohjaajan kanssa tehtyyn valmennussuunnitelmaan. Valmennuksen aikana työskennellään etukäteen asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Työvalmennuksen palvelut ja tavoitteet sisältää paljon samoja elementtejä kuin sosiaalinen kuntoutus, ja niillä pyritään samojen elämän osa-alueiden ja taitojen vahvistamiseen. Järvikoski ja Härkäpää (2008) toteavat kuntoutuksen sisältävän toimenpiteitä, jotka tukevat yksilön voimavaroja, lisäävät toimintakykyä ja yleistä elämäntunnetta, sekä parantavat toimintamahdollisuuksia. Suurin ero ilmenee pitkälti käsitteissä; toisessa puhutaan valmennuksesta, toisessa kuntoutuksesta. Sovatek-säätiö (Työvalmennus, 2017) on määritellyt työvalmennuksen tavoitteena olevan myös ohjata, motivoida, neuvoa ja suunnitella yhdessä asiakkaan kanssa hänen vapaa-ajan käyttöönsä sekä mahdollisesti löytämään muita tukevia palveluita. Palveluohjauksen merkitys työvalmennuksessa on huomattava, sillä asiakkaiden ongelmien ulottuessa myös muihin kuin työntekoon liittyviin haasteisiin, on asiakassuhde mahdollisesti käynnissä myös muihin tahoihin. Sovatek määrittelee (Työvalmennus – valmennuspalvelut, 2017) palveluohjauksen olevan yhteistyötä kuntoutujan, ohjaavan tahon ja muun verkosto välillä. Palveluohjaajan avulla etsitään esimerkiksi oikea ympäristö työvalmennuksen toteutukselle. Työvalmennuksen vaikuttavuus on Hyytisen ja Miettisen (2012, 4-5) mukaan perustunut lähinnä asiakasmääriin, eikä laadullisiin tuloksiin ole perinteisesti kiinnitetty huomiota. Tämän vuoksi työvalmennus tarvitsisi maakunnallisesti malleja toiminnan yhtenäistämiseksi, jolloin myös laadun ja tulosten arviointi mahdollistuisi. Hyytinen ja Miettinen mainitsevat laadun tarkkailun kannalta tärkeänä kirjallisen suunnitelman teon ja seurannan, sekä esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa käytettävän GAS-menetelmän.

3.2 Pitkäaikaistyöttömyyden haasteet

Saikku (2011, 55) toteaa, että vaikeasti työllistyvien henkilöiden kohdalla puhutaan sekä sosiaali-, terveys-, että kuntoutuspoliittisista kysymyksistä. Hänen mukaansa yksinomaan työllistämisen toimenpiteet eivät useinkaan riitä saattamaan henkilöä takaisin avoimille työmarkkinoille. Työttömyyden mukana tuomiaan haasteita ovat syrjäytyminen ja sosiaalisen verkoston supistuminen, sekä tämän myötä sosiaalisten taitojen väheneminen. Arkirytmii kärsii helposti, joka vaikuttaa myös sosiaaliseen verkostoon. Työttömien terveydentilaa on tutkittu, ja erityisesti työttömyyden vaikutuksia terveydentilaan, sekä päinvastoin. Saikun mukaan terveyteen ja hyvinvointiin voi työttömyydellä olla haitallisia vaikutuksia, samoin kuin heikentynyt terveydentila voi hankaloittaa työllistymistä (mts. 55). Oikein palveluiden löytämiseen vaikeasti työllistyvälle luo omat haasteensa se, ettei asiakkaan oma näkemys omasta toimintakyvystään ole aina realistinen. Kerättären (2016a) mukaan toimintakyvyn tarkastelun avulla tehdään arviointia palvelutarpeesta ja työkyvystä, sillä asiakkaan oma arviointi työkyvystään ei riitä. Tarvitaan siis moniammatillista työkyvyn arviointia.

Työttömyys, ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys ovat selkeästi yhteydessä erilaisiin kuntoutustarpeisiin. Työttömät ovat keskimäärin sairaampia ja voivat yleisesti huonommin, kuin työssä olevat, ja erityisesti mielenterveys- sekä päihdeongelmat ovat pitkäaikaistyöttömien keskuudessa huomattavasti yleisempiä (Heponiemi, Wahlström, Elovainio, Sinervo, Aalto, Keskimäki 2008). Työtön putoaa helposti kuntoutuspalveluiden ulkopuolelle, vaikka niiden tarve voisi olla huomattava. Suurella osalla pitkäaikaistyöttömistä on heikko työkyky. Kerättären (2016b, 93) mukaan, työkyvyttömyys jää helposti tunnistamatta sosiaali-, terveys- ja työvoimapalveluissa. Pitkäaikaistyöttömillä on runsaasti hoitamattomia mielenterveyshäiriöitä (kuviio 2.). Työvalmennuksen asiakkaat ovat taustoiltaan hyvin heterogeeninen ryhmä, ja työttömyys kestoltaan hyvin vaihtelevaa. Sosiaalisen kuntoutuksen kentän tulisi vastata juuri tähän ongelmaan yhdessä ammatillisen kuntoutuksen kanssa, mutta se vaatisi myös yleisesti laajempaa ymmärrystä koko kuntoutuksen käsitteestä, ja sen tarpeesta vastatessa pitkäaikaistyöttömyyden kysymyksiin.

Kuvio 2. Pitkäaikaistyöttömillä runsaasti hoitamattomia mielenterveyshäiriöitä (Kerätär ja Karjalainen, 2010).

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään ehkäisemään syrjäytymistä, parantamaan elämänhallintaa, opettelemaan arkipäiväistä elämää ja sosiaalisia suhteita. Työttömien kuntoutuksen erityispiirteiksi Kerätär (n.d.) mainitsee osallisuuden ja syrjäytymisen käsitteen, joka on uusi aspekti kuntoutuksen maailmassa. Lisäksi kuntoutuksen tarpeet jäävät usein havaitsematta, palveluihin hakeutuminen on vähäistä, ja monialaisen yhteistyön tarve on ilmeinen. Tätä selittää Kerättären (2016b, 10) mukaan se, että palveluihin hakeutuminen, erityisesti terveydenhuoltopalveluihin, edellyttää asiakkaan omaa aktiivisuutta ja avun hakemista. Tähän taas saattaa liittyä häpeää omasta tilanteesta, ja asioiden kanssa pyritään pärjäämään yksin. Harkon ym. (2012, 59) katsauksessa poikkileikkaustutkimukseen, jossa pohditaan, ovatko vaikeasti työllistyvät sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmää, todetaan pitkäaikaistyöttömien olevan kuntoutuksessa yleisesti keskeisessä asemassa, eivät pelkästään sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmää. Työvalmennusympäristöissä tapahtuvassa kuntoutus- ja valmennustoiminnassa olisi tärkeää tunnistaa näitä sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä, jotta palveluohjaus olisi tehokkaampaa, ja ennen kaikkea tapahtuisi riittävien ajoissa.

4 Tutkimuksia sosiaalisesta kuntoutuksesta ja työvalmennuksesta

THL toteutti osana valtakunnallista SOSKU -hanketta, joka on sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehityshanke, kuntakyselyn koskien sosiaalihuoltolakia ja sosiaalista kuntoutusta. Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja palveluna konkretisoituu kunnissa palvelun kohderyhmien, tavoitteiden ja sisältöjen osalta (Puromäki, Kuusio, Tuusa, Karjalainen, 2017, 4). Määriteltäessä sosiaalista kuntoutusta käsitteenä, useimmiten nousi esiin moniammatillisuus, ja asiakkaan tarpeista lähtevä konkreettinen palvelu. Palvelutarpeen arviointia korostettiin. Palvelua kuvattiin hyvin monimuotoisesti, yksilö- ja ryhmätoimintana, vertaistukena, ja aktivointina, kuten arkiliikunnan lisääminen ja harrastustoiminta. Pitkäaikaistyöttömien kohdalla korostettiin nimenomaan seurantaa ja neuvontaa mm. taloudenhoidollisissa asioissa, lomakkeiden täytössä, sekä tukemista arjen- ja elämänhallintaan, sekä sosiaalisiin suhteisiin liittyvissä asioissa (Mts. 23.)

Kelan ja työ- ja elinkeinohallinnon ammatilliseen kuntoutukseen sisältyvään työvalmennustoimintaan osallistuneista asiakkaista on tehty tutkimusta sen hyödyistä, vaikuttavuudesta, keinoista ja tuloksista. Härkäpään, Harkon ja Lehikoisen mukaan (2013, 64) suurin osa valmentautujista koki yksilöllisen ohjauksen puutteelliseksi, eikä kuntoutujien omia tavoitteita ja osaamista ja toisaalta jaksamista arjessa, otettu riittävän hyvin huomioon. Myös kuntoutussuunnitelmien seurannassa oli puutteita. Koska kuntoutajat ovat hyvin heterogeenin ryhmä, kuntoutumisen tarpeet, sekä työ- ja toimintakyvyn haasteet ovat monimuotoisia. Kaikki asiakkaat eivät työhönvalmennuksella tähtää työllistymiseen, vaan koetun elämänhallinnan vahvistamiseen, päivärhythmin saavuttamiseen ja sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen (mts. 140). Tässä on havaittavissa tieto siitä, että työvalmennuksen kuntouttavat elementit ovat yhtäaikaaisesti sekä ammatillisen, että sosiaalisen kuntoutuksen kentällä, ja näitä eri kuntoutustarpeita tulisi pystyä havainnoimaan kuntoutujasta.

Eskelisen (2016) opinnäytetyössä on tutkittu Espoon aikuissosiaalityön työntekijöiden näkemyksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta työllistymisvalmiuksien kannalta. Tutkimuksen mukaan työntekijät toivovat käsitteen yhteneväisempää ja selkeämpää määrittelyä, sekä yhteisiä toimintamalleja ja sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan vakiintumista (mts. 43). Erityisesti näkemyksissä painottuivat asiakkaiden erilaiset lähtökohdat, jolloin myös työkyky ja valmiudet työelämään ovat hyvin erilaisia. Osallisuuden lisääminen, päivärytmin saavuttaminen ja toimintakyvyn vahvistaminen nähdään tärkeiksi ominaisuuksiksi sosiaalista kuntoutusta ajatellen. Näkemykset ovat hyvin samankaltaisia, kuin mihin työvalmennuksella pyritään, ja mitä sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tulisi pitää sisällään. Väyrysen (2010, 30) tutkimuksessa puolestaan on haastateltu työvalmentajia heidän näkemyksistään työvalmennuksen vaikutuksista asiakkaaseen. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden työvalmentajien mielestä työvalmennus on kuntouttavaa, ja hyvin merkittävänä kuntouttavana tekijänä nähdään työrytmi, joka lisää elämäntapaa. Tutkimuksessa työvalmennuksen keinoin tapahtuvan kuntoutuksen tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn paraneminen niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Kuntouttavia piirteitä ei kuitenkaan oltu tämän enempää eritelty. Työvalmentajat havainnoivat kuntoutujia, ja hyödyntävät kuntoutussuunnitelmaa kuntoutusprosessin edetessä.

Tutkimuksista on havaittavissa se, että työvalmennuksen yleisesti tunnustetut kuntouttavat piirteet liittyvät juuri elämäntapojen kysymyksiin, arjessa selviytymiseen, sosiaalisten valmiuksien ja osallisuuden lisäämiseen, ja koettuun tyytyväisyyteen elämässä. Toisaalta taas on koettu, ettei kuntoutussuunnitelmia seurata ja hyödynnetä riittävästi kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa, kun taas toisaalla työvalmentajat kokevat hyödyntävänsä kuntoutussuunnitelmia kuntoutusprosessissa. Myös yksityiskohtaisempaa määrittelyä ja kuvausta on ollut haastavaa saada, eli työvalmennuksen todetaan kuntouttavan kokonaisvaltaisesti, mutta tarkempaa jaottelua ei ole tehty.

5 Kunnolla Töihin -hanke

Kunnolla Töihin -hanke on Euroopan sosiaalirahaston ja hanketoimijoiden rahoittama hanke vuosille 2015-2016, jossa toimivat yhteistyössä Sovatek-säätiö, Jyväskylän Katulähetys ry sekä Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. Hankkeen tavoitteena on kehittää kuntoutuksellisia ratkaisuja sekä moniammatillinen työryhmä-malli työvalmennusympäristössä (Hanketuloskortti – Kunnolla Töihin). Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistyötä tehdään työvalmennusyksiköissä yhdessä asiakkaiden sekä työntekijöiden kanssa. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun järjestämässä kehittämispäivissä tarkasteltiin ja työstettiin kokemuksia sosiaalisesta kuntoutuksesta ja työvalmennuksesta. Koulutuksilla pyrittiin luomaan yhteisiä asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn arviointitapoja, pohdittiin sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja kehitettiin sosiaalisen kuntoutuksen ratkaisukeinoja työpajoilla.

5.1 Palveluohjaajat ja työvalmentajat

Tässä katsauksessa kohderyhmän muodostavat Jyväskylän Katulähetysten sekä Sovatek-säätiön palveluohjaajat ja työvalmentajat, jotka ovat osallistuneet Kunnolla Töihin -hankkeen puitteissa koulutuksiin koskien sosiaalista kuntoutusta. Työvalmentajat toimivat työvalmennusyksiköissä tukemassa ja opastamassa työnteossa sekä arkipäiväisissä toiminnoissa, kuten työelämäosaamisessa. Työvalmentajan roolin tärkein tehtävä on itse työnteon ohjaus. Palveluohjaajat tekevät yhteistyötä kuntoutujan, ohjaavan tahon sekä muun verkoston välillä. Palveluohjaus työvalmennuksessa sisältää oikean työvalmennusyksikön löytämistä, alkukartoitusta, arviointia palveluiden oikea-aikaisuudesta sekä niihin ohjaamista. Palveluohjauksen tarkoitus on edistää valmentautujan työllistymisvalmiuksia, tai mahdollista koulutukseen hakeutumista. Ohjaus on myös elämäntilanteen tukemista, sekä työ- ja toimintakyvyn kartoitusta. Palveluohjaajan ja työvalmentajan kanssa asiakas käy kehityskeskusteluja, sekä väliskeskusteluja oman tilanteen ja valmennusjakson etenemisestä, sekä muutoksista,

joita työvalmennus on mahdollisesti saanut aikaan. Palveluohjaajan avulla asiakas etsii itselleen jatkopolkuja, tai ohjautuu muuhun hänelle sopivaan palveluun.

6 Tarkoitus ja tavoite

Työn tarkoituksena on kuvata, miten työvalmentajat ja palveluohjaajat jäsentävät sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä, ja mitä se heidän mielestään pitää sisällään. Lisäksi tarkastellaan sosiaalisen kuntoutuksen yhteyttä työvalmennukseen; tutkimuksella pyritään kuvaamaan työntekijöiden näkemyksiä siitä, mikä työvalmennuksessa kuntouttaa, ja miten sosiaalista kuntoutusta ja sen tuloksellisuutta voitaisiin arvioida.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten työntekijät määrittelevät sosiaalisen kuntoutuksen
2. Millaisia käsityksiä työntekijöillä on työvalmennuksesta kuntoutuksellisena toimintana?
3. Miten työntekijät arvioivat sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuutta?

Hankkeen aikana on pyritty kehittämään sosiaalisen kuntoutuksen osaamista, sekä löytämään yhteisiä toimintamalle ja vahvistamaan ratkaisutaitoja (Hanketuloskortti – Kunnolla Töihin, n.d). Tarkoituksena on selvittää, miten näkemykset ovat hankkeen aikana muuttuneet, ja jos eivät, miten yleisesti ymmärretään sosiaalinen kuntoutus työvalmennusympäristössä, ja mitä se pitää sisällään työntekijöiden näkökulmasta. Työn tavoitteena on pohtia näkemysten vaikutuksia työvalmennukseen yleisesti ja kehittää sosiaalisen kuntoutuksen ymmärrystä työntekijöissä, jotka työskentelevät työvalmennuksen parissa. Lisäksi havainnoidaan, miten yleisesti tunnistetaan sosiaalisen kuntoutuksen paikka osana kuntoutusprosessia ja työvalmennusta. Tietoa voidaan tarvittaessa hyödyntää jatkossa sosiaalisen kuntoutuksen palveluita kehittäessä, ja kehitettäessä työntekijöiden valmiuksia toimia sosiaalisen kuntoutuksen parissa. Työn avulla myös hankkeen työntekijät voivat kriittisesti tarkastella omaa ammatillista kehittymistään.

7 Tutkimuksen toteutus

7.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata jotakin ilmiötä ja todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2001, 161). Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin käsityksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta ja siitä, miten se ymmärretään, joten laadullinen tutkimus oli luonnollinen ratkaisu. Hankkeen työntekijät vastasivat kahteen kyselyyn koskien sosiaalista kuntoutusta ja työvalmennuksen kuntouttavia piirteitä. Ensimmäinen kysely toteutettiin keväällä 2016 takaisin kerättävänä paperiversiona, johon vastasivat kaikki 22 työntekijää. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2009, 67) mukaan esimerkiksi ensimmäistä opinnäytetyötään tekevän tutkijan voi olla hyvä käyttää jo valmiiksi kerättyä aineistoa, jotta ei kohtuuttomasti käytä aikaa oman aineiston keräämiseen. Tutkimusasetelma muotoutuikin vasta ensimmäisen kyselyn toteuttamisen jälkeen, ja tutkimuskysymykset muotoiltiin kyselyn pohjalta. Toinen kysely toteutettiin vuoden 2016 lopussa samanlaisena kyselynä; sisällöltään se on sama kuin edellinen. Kyselyjen tarkoitus oli selvittää, miten ymmärrys sosiaalisesta kuntoutuksesta on mahdollisesti muuttunut tai vahvistunut hankkeen toiminnan myötä. Kyselyn kaikki kysymykset ovat avoimia kysymyksiä. Alkuperäinen ajatus oli pyrkiä etsimään aineistosta muuttuneita käsityksiä, tai tuoda esiin sitä, miten näkemykset ovat kehittyneet ja muovautuneet hankkeen aikana toteutettujen koulutusten myötä. Myöhemmässä kyselyssä vastausprosentti oli kuitenkin sen verran pienempi, että päädyin jäsentämään näkemyksiä yleisesti, yrittämättä verrata niitä toisiinsa kahtena erillisenä kyselynä.

Koska tutkimus toteutettiin kyselymenetelmällä, voidaan puhua survey-tutkimuksesta. Survey -tutkimuksessa kerätään aineistoa kyselylomakkeen avulla tietyn kriteerein valitusta joukosta henkilöitä, joskus myös päädytään survey-tutkimukseen

tutkittaessa suurehkoa ryhmää (Kyselyyn perustuvan tutkimuksen suorittaminen, 2007). Tässä tutkimuksessa oli luonnollista päätyä kyselylomakevaihtoehtoon, sillä ensimmäinen kysely on jo toteutettu samalla metodilla, ja koska haastattelua varten otanta olisi melko iso (22 henkilöä). Haastatteluun kuluisi siis kohtuuttoman paljon aikaa, eivätkä kysely- ja haastatteluaineisto olisi järkeviä vertailukohteita keskenään.

7.2 Aineiston analyysi

Kyselyjen pojalta tehtiin sisällönanalyysi, jonka avulla luotiin kuvaus sosiaalisesta kuntoutuksesta työvalmennusympäristössä työntekijän näkökulmasta. Aineistosta etsitään eroja ja yhtäläisyyksiä, sekä painottuvia asioita. Analyysi on aineistolähtöinen (liite 2.), eikä analyysiä näin ollen ohjaa ennalta määritelty teoria. Vastausten esiintyvyys lasketaan, ja tämä toimii mittarina sille, mitkä asiat painottuvat ja mitkä ovat selvästi poikkeavia. Esiintyviä yksittäisiä sanoja ei lasketa, vaan pyritään selittämään ilmiötä useimmin esiintyvillä kuvauksilla. Sisällönanalyysissä pyritään luomaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä hyödyntäen teoriaa ja aiemmin tehtyjä tutkimuksia, joihin saatua uutta tietoa peilataan (Tuomi, Sarajärvi, 2013). Analyysissä käytetään teemoittelua, jossa aineistosta etsitään keskeisiä aiheita, joilla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. Aineiston vastaukset jaetaan täten osiin erilaisten aihepiirien mukaan (Silius, 2008). Tulosten kuvaamisessa käytetään myös suoria lainauksia aineistosta havainnollistamaan ja elävöittämään tekstiä. Aineiston analyysi Hirsjärven ja Hurmeen mukaan (2001, 136) ei ajoitu vain aineiston keräämisen jälkeiseen aikaan, vaan sitä yleensä toteutetaan jo keruuvaiheessa. Ensimmäisen kyselyn vastaukset sain käyttööni jo kesällä 2016, jolloin kirjoitin ne puhtaaksi. Litterointi on Saaranen-Kauppinen ym. (2009, 78) mukaan esimerkiksi nauhoitetun haastattelun, tai haastateltavan omalla käsialallaan kirjoittaman tekstin puhtaaksi kirjoittamisessa ymmärrettävään muotoon. Lähtötilanteen näkemyksiä olen pystynyt analysoimaan jo pidemmällä aikavälillä, ja ennakoimaan tulevaa kyselyä.

8 Tulokset

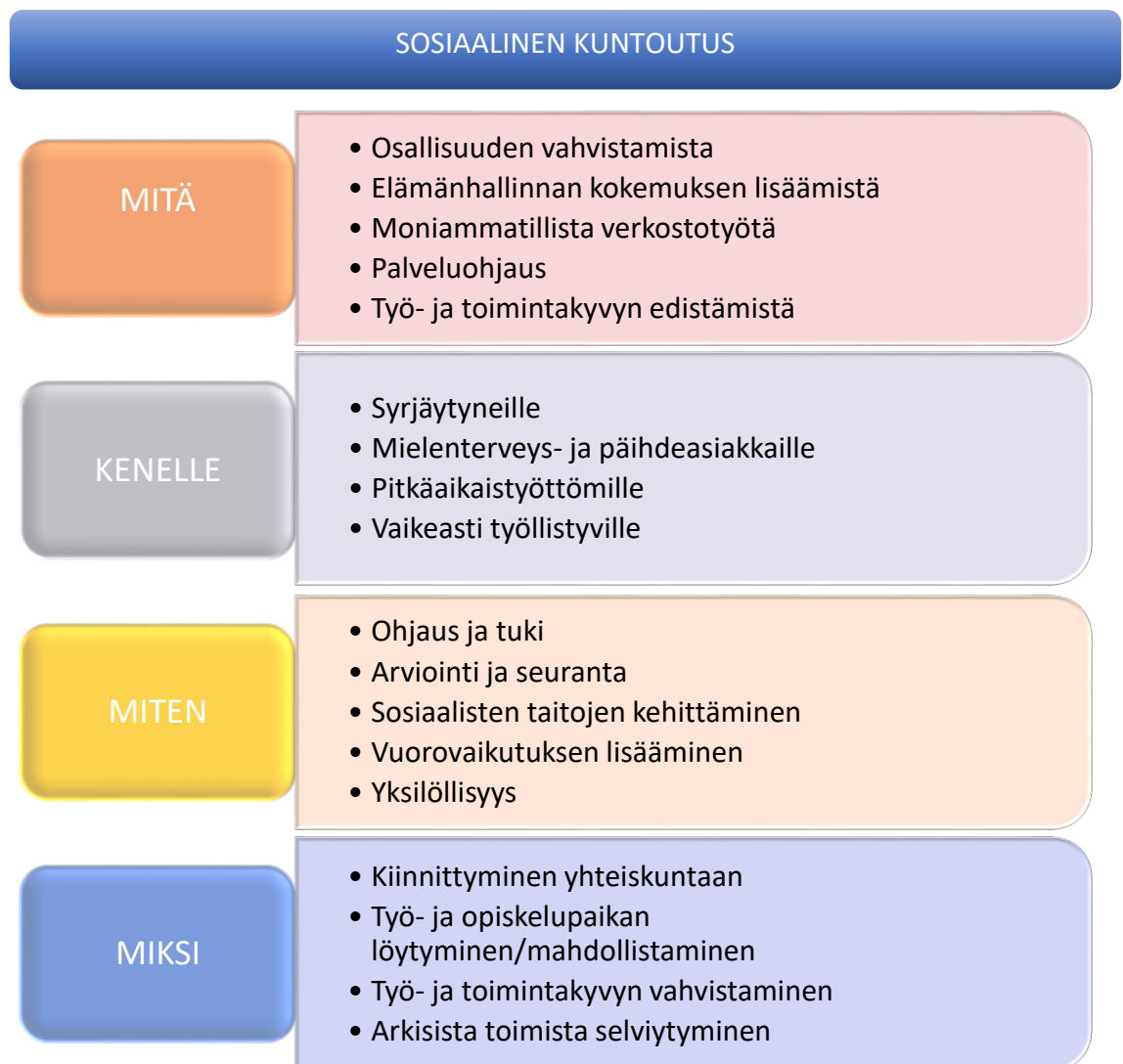
8.1 Osallisuuden ja elämänhallinnan vahvistuminen

Käsitteen määrittelyssä ei noussut selkeästi esiin tiettyä asettelua sosiaaliselle kuntoutukselle, joka olisi toistunut vastauksissa. Tuen ja ohjauksen merkitystä korostettiin. Kaikissa vastauksissa ilmeni jollain tasolla sosiaalisen kuntoutuksen olevan tukea ja ohjausta erilaisissa tilanteissa ja tavoitteissa. Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä ei merkittävässä määrin tule esiin itse sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmän määrittely. Niissä tapauksissa, joissa työntekijät olivat määritelleet sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmän, todettiin se nimenomaan syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien ja pitkäaikaistyöttömien, sekä vaikeasti työllistyvien kuntoutukseksi. Työvalmennusympäristössä kohderyhmän haasteet koostuvatkin tämän tyyppisistä ongelmista. Toisaalta kuvattiin hyvin yksityiskohtaisesti, mitä sosiaalinen kuntoutus pitää sisällään, toisaalta taas todettiin sen olevan kaikkia niitä palveluita ja toimenpiteitä, joilla esimerkiksi lisätään henkilön elämänhallinnan kokemusta, arkipäiväisistä toimista suoriutumista, sekä osallisuutta ja osallisuuteen vaadittavia vuorovaikutustaitoja. Osallisuudella tarkoitettiin joko kuulumista johonkin työyhteisöön, tai yleisesti sosiaalisen verkoston laajentamista. Osallisuuden mainittiin myös olevan henkilön osallisuutta omaan elämäänsä ja sen hallintaan.

”Sosiaalinen kuntoutus on syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan henkilön tukemista, jonka tavoitteena on osallisuuden, toimintakyvyn vuorovaikutussuhteiden lisääminen.”

Tuloksista selviää, että sosiaalista kuntoutusta pidetään verkostotyönä ja monialaisena työskentelynä, jossa osallisena ovat kaikki ne tahot, joissa asiakassuhde on käynnissä. Sosiaalisen kuntoutuksen mainittiin myös tukevan muita kuntoutusmuotoja, kuten lääketieteellistä kuntoutusta, jolloin moniammatillisuus on välttämätöntä.

Sosiaalinen kuntoutus nähdään perustuvan ohjaukseen ja tukeen; ohjaukseen sekä muihin palveluihin, että työnteon ohjaukseen, jolla pyritään vahvistamaan asiakkaan toimintakykyä ja antamaan tukea myös vapaa-ajan haasteisiin (kuvio 3.). Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä nousi selkeästi esiin myös arviointien ja suunnitelmien tekeminen, joiden avulla kuntoutusjaksoa seurataan. Sosiaalinen kuntoutus nähdään palveluna, jota arvioidaan ja seurataan erilaisin menetelmin. Työntekijät kuvaavat sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteellisena, ja tavoitteet ovat riippuvaisia yksilön tilanteesta ja voimavaroista samoin, kuten koko kuntoutussuunnitelma.

Kuvio 3. Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä esiintyvät piirteet.

”Sosiaalinen kuntoutus on kokonaisvaltaista asiakkaan tilanteen huomiointia, jolla pyritään elämän ja arjen perusasioiden hallintaan, ja sitä toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä eri tahojen kanssa.”

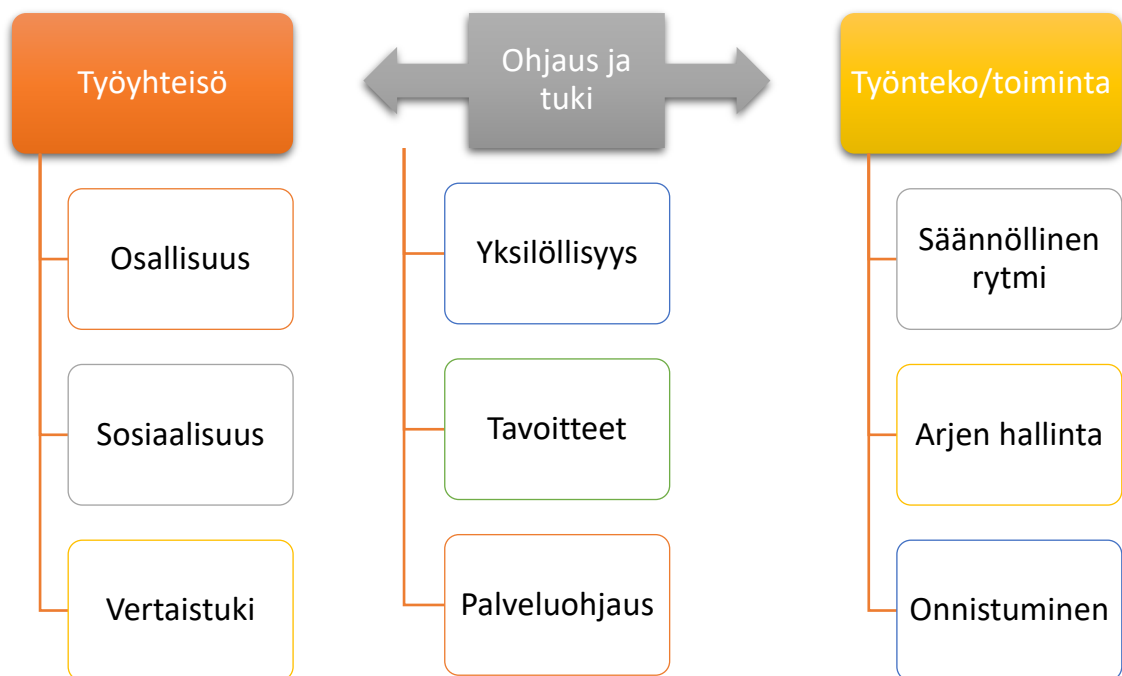
Kuviossa (kuvio 3.) kuvataan aineiston pohjalta luotu työntekijöiden käsitys sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen sisällöistä. Kuviossa esiintyvät painottuvat ominaisuudet, joilla kuvattiin sosiaalista kuntoutusta. Osa kuvion sisällöistä ei ollut valtaosassa vastauksia, mutta esimerkiksi kohderyhmää kuvattiin vain muutamassa vastauksessa, ja niissä korostuivat juuri kuvion osoittamat asiakasryhmät. Muutamissa vastauksissa, joissa nostetaan esiin määritelmän haasteellisuus, todetaan ettei määritelmälle pystytä antamaan universaalia mallia, koska sosiaalista kuntoutusta on montaa muotoa ja kaikki riippuu aina asiakkaan tilanteesta. Se, mitä sosiaalinen kuntoutus on ja mitä se pitää sisällään, räätälöidään henkilökohtaisesti asiakkaalle. Tuen ja ohjauksen määrä nähdään yksilöllisenä, eikä pätevää määritelmää näin ollen anneta. Sosiaalinen kuntoutus koetaan kokonaisvaltaisena ihmisen asioiden selvittelynä, joka on yksilöllistä ja perustuu henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Joukossa oli myös vastauksia, joissa ei oltu eritelty sosiaalisen kuntoutuksen sisältämiä palveluita ja toimenpiteitä, vaan oli vastattu laajemmin kuvailemalla sosiaalisen kuntoutuksen olevan kokonaisvaltaista toimintakyvyn edistämistä

8.2 Työnteko luo sisältöä elämään

Työvalmennuksen kuntouttavista ominaisuuksista säännöllisyys ja päivärytmin löytyminen koettiin merkittävimmiksi. Päivärytmin löytymisen kuvailtiin helpottavan kokonaisvaltaisesti kuntoutujan elämää, sillä usein jo kotoa lähteminen saattaa koitua haasteeksi. Se, että ihmisellä on paikka johon lähteä eli kokemus siitä, että on osa jotakin yhteisöä, nousi myös voimakkaasti esiin. Osallisuus ja osallistuminen itsessään

kuntouttavat. Työyhteisön kautta kuntoutuja väkisin laajentaa omaa sosiaalista verkostoaan ja vahvistaa vuorovaikutustaitojaan (kuvio 4.). Lisäksi palveluohjaajan ja työvalmentajan kanssa tehtävä suunnitelma ja tavoitteiden asettaminen jo itsessään lisäävät kokemusta osallisuudesta omaan elämänhallintaan. Työnteon ohessa voidaan pysähtyä miettimään, mitä merkittävää työnteko on tuonut elämään, ja miten omat asiat ovat edistyneet.

”Työvalmennus tarjoaa turvallisen työporukan, johon osallistua säännöllisesti. Porukasta saattaa löytää jopa ystävän. Työ tarjoaa onnistumisen kokemuksia ja merkityksellisen roolin työyhteisössä.”

Kuvio 4. Työvalmennuksen kuntouttavat piirteet työntekijöiden näkökulmasta.

Vastauksissa painottui kuitenkin kuntouttavien piirteiden suhteet toisiinsa (kuvio 4.), sillä esimerkiksi työnteon kautta osallistuu, on osa työyhteisöä ja saa onnistumisen kokemuksia. Kuviossa (kuvio 4.) esitetään, mikä työvalmennuksessa kuntouttaa, ja miten nämä osa-alueet ovat vaikuttamassa toisiinsa ja edistämässä toinen toistaan. Työvalmennuksessa nähdään kuntouttavina ulottuvuuksina työyhteisö, työnteko sekä ohjaus ja tuki. Näiden seurauksen syntyneitä kuntouttavia piirteitä on kuvattu

kuviossa. Vertaamalla kuvioita 3. ja 4., voi huomata sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyn, ja työvalmennuksen kuntouttavien piirteiden samankaltaiset sisällöt ja vaikutukset.

Itse työn tekemisestä kuntoutuja saa onnistumisen kokemuksia ja kokemuksen siitä, että tekee jotain merkityksellistä. Työvalmennuksessa henkilö saa työntekoonsa enemmän tukea ja ohjausta, sekä tehdä työtä omaan tahtiinsa. Sopivalla, turvallisissa oloissa tapahtuvalla itsensä haastamisella luodaan onnistumisia, jotka edistävät uskoa itseän ja omiin kykyihin. Työelämän pelisääntöjen opettelu koettiin myös tärkeäksi työvalmennukseen sisältyväksi kuntouttavaksi piirteeksi. Vertaistuen merkitystä myös korostettiin, sillä työvalmennuksessa olevat asiakkaat jakavat samanlaisia haasteita keskenään. Kuntoutujan on tärkeää tulla tietoiseksi omasta tilanteestaan, ja tämän kautta valmentajan ja ohjaajan tuen merkitystä korostettiin. Kuntouttavaksi piirteeksi koettiin yleisesti se, että jaksolle asetetaan selkeät tavoitteet yhdessä asiakkaan kanssa, jolloin voidaan saavuttaa jotakin konkreettista. Työvalmennuksen koetaan kuntouttavan myös muilla osa-alueilla, sillä esimerkiksi säännöllinen elämänrytmi vaikuttaa fyysiseenkin terveyteen, ja voi olla edesauttamassa terveellisempään elämään, kuten päihteidenkäytön vähentäminen tai lopettaminen

”Työvalmennuksessa kuntouttaa työn arvioinnin seurauksena oikein asetetut työtehtävät. Tuetaan vahvuuksia ja tunnustetaan kehittämistarpeita. Osallisuus, tuki ja tavoitteellinen tekeminen lisäävät elämäntilanteen tunnetta, ja se on kuntouttavaa.”

8.3 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteellisuus

Sosiaalisen kuntoutumisen tavoitteista kaikkein vahvimmin nostettiin esiin osallisuus ja osallisuuden vahvistaminen, sekä sosiaalisen verkoston ja sosiaalisten kanssakäymistaitojen vahvistaminen. Tämän jälkeen eniten tavoiteltiin rytmiä elämään, työaikoihin ja yleisen elämäntilanteen vahvistamista. Rytmien tavoittelulla tarkoitetaan

pääsääntöisesti aamuherätyksiin opettelua, ja säännöllisten työaikojen noudattamista. Tavoitteissa korostettiin pitkän tähtäimen tavoitteita, joista nostettiin esiin muun muassa palkkatukityöhön pääsy, tai ylipäättään työllistyminen tai opiskelupaikan/oman ammatin löytyminen. Sosiaalisten taitojen kehittyminen itsetunnon kehentyminen mainittiin myös tavoitteissa. Lyhyemmän aikavälin tavoitteista nostettiin esiin itse valmennuksessa käyminen, aikatauluista kiinni pitäminen ja yleisten työelämän pelisääntöjen omaksuminen. Tavoitteiden asettamisessakin korostettiin, että se lähtee henkilön omista voimavaroista ja tarpeista, ja ammattilaisen tehtävä on ohjata ja tukea näiden tavoitteiden asettamisessa. Kaikissa vastauksissa ei oltu eritelty selkeitä tavoitteita kuntoutumiselle, vaan todettiin sen olevan täysin yksilöstä riippuvaista, jolloin tavoitteet mietitään yhdessä asiakkaan ja valmentajan kanssa tapauskohtaisesti.

Kuntoutuksella voidaan tavoitella myös heijastuksia siviilielämään, eivätkä tavoitteet rajoitu pelkästään työvalmennukseen ja sen sisällä tapahtuviin muutoksiin. Tavoitteita voivat olla sosiaalisuuden lisääntyminen ja sen myötä toiminta myös työpaikan ulkopuolella (kuviokuva 4.), esimerkiksi harrastustoiminnan aloittaminen. Myös omaan elämäntapaan liittyvät seikat voivat olla tavoitteita, esimerkiksi se, että ottaa vastuuta ja hoitaa itse omia asioitaan, esimerkiksi lääkärissä käyminen. Toisistaan poikkeavaa vastauksissa oli se, että muutamissa tapauksissa tuotiin tavoitteissa esiin selkeästi työ- tai opiskelupaikka, kun taas suurimassa osassa korostettiin arkiseen elämään liittyviä asioita, kuten aamuheräämiset. Ajatukset sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista ovat hyvin

erilaisia. Vastauksissa ei myöskään ollut kovin yhtenäistä linjaa sen suhteen, miten laajasti tai suppeasti vastattiin. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiksi saatettiin mainita esimerkiksi osallisuuden lisääminen, mutta ei eritelty, miten tätä tavoitellaan.

8.4 Tavoitteiden toteutuminen arvioinnin menetelmänä

Sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuutta arvioitaessa keskeisimpänä koettiin valmennussuunnitelman pohjalta tehdyt arviot. Valmennussuunnitelmaan on kirjattu tavoitteet, joiden pohjalta jaksoa toteutetaan, joten toteutuneet tavoitteet kertovat valmennuksen tuloksellisuudesta. Valmennussuunnitelman huolellisella teolla helpotetaan arviointia jatkossa. Tarkan havainnoinnin ja kirjaamisen merkitys tuotiin tässä yhteydessä esiin, jotta asiakkaan kanssa voidaan kehityskeskusteluissa peilata tilannetta aiempiin keskusteluihin ja arviointeihin ja siihen, onko tilanne kehittynyt ja tavoitteita saavutettu toivotulla tavalla. Valmennusjakson tarkalla seurannalla ja sen pohjalta tehty vertaus aiempaan toimivat arvioinnin menetelminä. Arvioinnissa nostettiin yhtä paljon esiin sekä asiakkaan itsearvio, kuin myös valmentajan arvio asiakkaan tilanteesta ja kehityksestä. Ohjaajan roolia korostettiin jopa hieman enemmän. Jonkin verran tuloksellisuuden arvioinnissa tuli esiin myös kuntoutujan oma arvio tilanteestaan siltä kannalta, että hän kokisi pärjäävänsä elämässään itselleen riittävän hyvin, ja osallisuuden kokemus ja vuorovaikutussuhteet lisääntyisivät ja toisivat myönteisiä kokemuksia elämään. Suurin osa tällaisesta arvioinnista nähtiin perustuvan keskusteluille asiakkaan kanssa, jolloin taas korostuu havainnointi, kirjaaminen ja arviointikeskustelut, joissa peilataan aiempaan. Nämä mainitut asiat toistuivat vastauksissa eniten, ja taulukossa (taulukko 1.) on esiintyvyyssjärjestyksessä kuvattu arviointimenetelmät ja se, missä niitä käytetään.

”Sosiaalisen kuntoutumisen tuloksellisuutta voidaan arvioida valmentautujan ja ohjaajan arvioilla jakson alku-, keski- ja loppuvaiheessa, jossa tarkastellaan tapahtuneita muutoksia. Huolellinen kirjaaminen ja mittareiden käyttö.”

Mittareiden käyttö oli seuraavaksi yleisin menetelmä. Esimerkkejä mittareista mainittiin vain muutamassa vastauksessa, ja ne olivat GAS-menetelmä sekä VAT-järjestelmä. VAT on valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä, joka on tarkoitettu niin yksilövalmennukseen kuin työvalmentajankin käyttöön. Järjestelmä sisältää mm. henkilötiedot, kuntoutussuunnitelman, työmaapäiväkirjan, sekä ICF-luokitukseen perustuvan toimintakyvyn arvion (VAT, n.d.). GAS on mittari, joka on kehitetty kuntou-

tuksen tavoitteiden laatimiseen ja arviointiin (GAS-mentelmä, 2013). Kyselylomakkeet mainittiin myös muutamaa otteeseen. Kyselylomakkeet tosin voivat olla käytössä myös valmentautuja itsearviointin yhteydessä, jolloin niitä ei aina erikseen mainittu. Poikkeavia tai hyvin vähän esiin nostettuja tuloksellisuuden arvioinnin menetelmiä olivat kustannusten väheneminen, seuranta jakson jälkeen, opiskeluun ja työhön eteneminen ja toimintakyvyn kehitys. Kustannusten väheneminen näkyisi muiden palveluiden (kuten terveyspalveluiden) käytön vähenemisenä, tai ei ainakaan niiden lisääntymisenä. Muutamassa vastauksessa tuli esiin opiskelu- tai työpaikan löytyminen, sekä yleisesti toimintakyvyn kehittyminen. Tietysti toimintakyvyn kehittymistäkin tulisi jollain menetelmällä arvioida, jotta sen voitaisiin todeta olevan tuloksellista. Yhdessä vastauksessa nostettiin esiin myös seuranta jakson jälkeen, sillä kuntoutuminen tapahtuu pitkällä aikavälillä. Samassa todettiin myös, ettei tällaiseen riitä resursseja riittävästi.

Taulukko 1. Sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioinnin menetelmät.

Menetelmä	Arvioinnin kohde
Havainnointi ja kirjaaminen	Tapahtuneet muutokset
Suunnitelma	Verrataan aiempaan tilanteeseen
Arviointi	Ohjaajan arvio ja itsearvio, tavoitteiden saavuttaminen
Mittarit	Toimintakyvyn muutokset, tavoitteiden ja suunnitelman seuranta
Seuranta	Muiden palveluiden käytön väheneminen Sijoittuminen jakson jälkeen

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata Kunnolla Töihin -hankkeessa mukana olleiden työntekijöiden määrittämiä sosiaalisen kuntoutuksen käsitteestä ja sen sisällöstä, sekä siitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuutta voitaisiin arvioida. Työvalmennuksen kuntouttavia piirteitä pyrittiin kuvaamaan työvalmentajien ja palveluohjaajien näkemysten mukaan. Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, miten sosiaalinen kuntoutus nähdään työvalmennuksessa, ja miten yleisesti tunnustetaan sosiaalisen kuntoutuksen paikka osana kuntoutusprosessia.

Tutkimus onnistui aineiston keruun kannalta hyvin. Vastausprosentti toiseen kyselyyn oli odotettua pienempi, jolloin aineistoa ei ollutkaan niin paljon käytettävissä, kuin ennakkoon oli odotettu. Lisäksi vastaukset jälkimmäisessä kyselyssä olivat suppeampia, kuin ensimmäisessä, joka rajoitti analysointia. Yksittäisistä sanoista ei voinut vetää suoria johtopäätöksiä, jottei aineistoa tulkita väärin. Lisäksi tulee ottaa huomioon se, että kyselyn kysymykset ovat osaltaan hyvin lähellä toisiaan, joten ne saattavat johdatella toisiaan. Kysymysten toisenlainen asettelu ja muotoilu olisi voinut tuoda toisenlaisia vastauksia. Lisäksi kysely tehtiin kirjallisesti, ja työntekijät vastasivat itsenäisesti rajallisen ajan ja kirjoitustilan puitteissa, joten vastauksista ei saa niin kattavia, kuin mitä haastattelutilanteessa olisi voinut saada. Vastauksista huomasi, että joillakin selvästi loppui tila kesken, eikä kaikkia ajatuksia saatu mahduttua paperille.

9.1 Käsitteet sidoksissa toimintaympäristöön

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen määrittelyssä ei työvalmennuksessa löydy kovin yhtenäistä linjaa. Yleisesti osataan kertoa kuntoutuksen olevan kokonaisvaltaista hyvinvoinnin edistämistä, tai toisaalta eritellä yksittäisiä ominaisuuksia tai palveluita,

jotka esiintyvät sosiaalisen kuntoutuksen yhteydessä. Melkein kaikki määritelmä ovat kuitenkin sellaisia, jotka voidaan liittää sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä on viitoittamassa työvalmennusympäristö ja sen tuomat mahdollisuudet sosiaalisen kuntoutuksen palveluntuottajana. Määrittelyssä korostuvat sekä sosiaalityön osaaminen, että työllistymisvalmiuksia edistävät ominaisuudet. Osallisuus ja elämänhallinnan lisääminen ovat keskiössä ja näitä samoja ominaisuuksia myös sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 17 §) sanoo sosiaalisen kuntoutuksen tavoittelevan. Puromäen ym. (2017) kuntaselvityksessään nousi esiin sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä sen ote pyrkiä tukemaan arjenhallintaa. Eskelisen (2016) selvityksessä sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä koskien sosiaalista kuntoutusta, nousi esiin myös työntekijöiden toive käsitteen yhteneväisemmästä ja selkeämmästä määrittelystä ja toimintamalleista. Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyn kirjavuuteen voi vaikuttaa se, että sillä pyritään vastaamaan niin moneen ongelmaan. Karjalainen & Karjalainen (2011, 3) selvittivät tutkimuksellaan, että esimerkiksi kuntouttava työtoiminta on työkalu juuri silloin, kun pyritään edistämään asiakkaan osallisuutta ja elämänhallintaa. Tällöin on kyse sosiaalipoliittisesta toimenpiteestä. Työvalmennuksessa asiakkaiden haasteiden liikkeessä sekä työvoimapoliittisella, että sosiaalipoliittisella tasolla, tulee käsitteiden määrittelyssä ristiriitaisuuksia, tai se elää sen mukana, kuka määrittelyä tekee.

Työn tekijät tunnistivat omassa ympäristössään sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia ja erityisesti sellaisia kuntoutuksen ulottuvuuksia, joita nimenomaan työvalmennus edistää. Työvalmennusympäristöissä toteutetaan kuntouttavaa työtoimintaa, jonka tavoitteena on elämänhallinnan lisääminen, arjesta selviytyminen, työttömyyden mukanaan tuomien ongelmien ehkäiseminen, sekä syrjäytymisen ehkäisy työtoiminnan avulla, ja se on tarkoitettu nimenomaan pitkään työttömänä olleille henkilöille (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja, 2014). Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet eivät eroa sosiaalisen kuntoutuksen vastaavista, joten käsitteen määrittely voi tuntua ongelmalliselta, jos kokee, että nämä kaksi palvelua tulisi erottaa toisistaan. Muutamassa vastauksessa työntekijä sanookin, ettei tiedä mitä sosiaalinen kuntoutus on. Sosiaalinen kuntoutus voidaankin nähdä eräänlaisena kattokäsitteenä muille palveluille, joilla pyritään edistämään osallisuutta ja ehkäisemään syrjäytymistä. Karjalainen ja Raivio (2013) toteavat osallisuudesta samoin, että se voidaan

nähdä muiden määritelmien kattokäsitteenä. Suoraa johtopäätöstä siitä, ovatko hankkeen toiminnan aikana tapahtuneet koulutukset lisänneet sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen ymmärrystä työntekijöissä ei voida tehdä, sillä toisen kyselyn vastausprosentti oli melko pieni. Niissä vastauksissa, jotka palautuivat, ei kuitenkaan enää todettu tietämyksen puutetta sosiaalisesta kuntoutuksesta, joten voisi ajatella osaamisen tällä saralla lisääntyneen.

9.2 Työvalmennuksen sisällöt vastaavat sosiaalista kuntoutusta

Työvalmentajien näkemykset työvalmennuksen vaikutuksista asiakkaaseen ovat Väyrysen (2010, 30) tutkimuksessa työrytmin löytyminen, joka lisää elämönhallintaa. Työvalmennuksen vaikutukset nähdään kuntouttavina, jotka edistävät asiakkaan työ- ja toimintakykyä, ja kuntoutussuunnitelman tärkeyttä korostettiin. Samoja asioita työntekijät korostivat tässä tutkimuksessa. Työvalmennuksen nähdään kuntouttavan kokonaisvaltaisesti, erityisesti lisäämällä osallisuutta ja parantamalla elämönhallintaa ja tuovan rytmiä elämään. Sosiaalinen kuntoutus pyrkii edistämään juuri näitä asioita, jolloin työvalmennuksen voidaan nähdä olevan sosiaalista kuntoutusta. Työvalmennuksen ollessa työntekijöille tuttu palvelu, sen vaikutukset osataan kuvata yksityiskohtaisemmin, kuin sosiaalisen kuntoutuksen vastaavat. Haimin ja Kahilaisen (2012) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja sisällöt ovat sidoksissa siihen yhteyteen, jossa siitä puhutaan. Koko kyselyn liittyessä työvalmennukseen ja sosiaaliseen kuntoutukseen, nämä nivoutuvat toisiinsa, ja työvalmennuksen kuntouttavia ominaisuuksia pohdittaessa, siihen voi liittyä sosiaalisen kuntoutuksen ulottuvuuksia ja päinvastoin. Voisinkin ajatella, että kysymys on vain käsitteistä; työvalmennus on totuttu näkemään nimenomaan valmennuksena, jolloin kuntoutuksen käsitettä ei mielletä sen osaksi, vaikka sisällöissä ei eroa olisikaan.

Erityisesti korostettiin sosiaalisia suhteita, vuorovaikutustaitojen vahvistumista ja näiden vaikutuksia ihmisen elämään kokonaisvaltaisesti. Sosiaalisen toimintakyvyn vahvistuminen nähdään vaikuttavan kuntouttavasti moniin muihin osa-alueisiin. Karjalaisen ja Raivion (2013) mukaan osallisuus syntyy silloin, kun ihmisellä on riittävä toimeentulo itselleen, hän on omassa elämässään aktiivinen toimija ja hän pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa. Työntekijät korostivat vastauksissaan osallisuuden lisääntymistä, jolla yleensä tarkoitettiin juuri osallistumista ja kuulumista johonkin yhteisöön ja sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymistä, toimeentuloa ei itsessään mainittu osana osallisuutta. Työvalmennuksen nähdään siis lisäävän osallisuutta, mutta osallisuuden kaikkia ulottuvuuksia ei ole otettu huomioon. Se, miten käsitteiden eri tulkinnot voivat vaikuttaa itse työvalmennukseen, on huomioon arvoinen seikka. Jos palvelulla nimenomaan pyritään lisäämään osallisuutta, tulisi työntekijöillä olla yhteinen näkemys siitä, mitä osallisuus on. Osallisuuden käsitteen purkaminen pienempiin alueisiin voisi helpottaa sen jäsentämistä, ja auttaa tekemään asiakkaalle tarkoituksenmukaisia tavoitteita.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailta ongelmat ovat hyvin monisyisiä ja usein kasaantuneita, jolloin monialainen verkostotyön onkin edellytys tilanteen selvittämiseksi. Karjalainen ja Rajavaara (2012, 4) toteavat kirjoituksessaan, että sosiaalisessa kuntoutuksessa asiantuntija asettuu monien toimijoiden väliin, ja se edellyttää verkostosuhteita sekä yhteyksien rakentamista. Tulosten perusteella työvalmennuksen parissa tunnustetaan moniammatillisen työn merkitykset ja vaikutukset työvalmennuksen asiakkaille, sillä sosiaalinen kuntoutus, kuin myös työvalmennus nähdään hyvin yksilöllisenä, jolloin asiakkaiden tarpeet vaihtelevat huomattavasti toisistaan. Tämä saattaa vaikuttaa esimerkiksi näkemykseen siitä, mitä sosiaalisella kuntoutuksella tavoitellaan; sitä ei välttämättä kovin tarkasti määritelty, sillä tavoitteet asetetaan aina yksilön omien valmiuksien mukaan.

9.3 Valmennuksen ja kuntoutuksen arviointi

Hyytisen ja Miettisen (2012) mukaan työvalmennuksen laaduntarkkailussa tärkeänä pidetään kirjallisen suunnitelman laatimista, johon on selkeästi kirjattu tavoitteet. Tutkimuksen tuloksista selviää, että sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioinnissa ylipäätään huolellista kirjaamista pidettiin merkittävimpana keinona. Kaikki perustuu dokumentointiin, oli menetelmä sitten mikä tahansa. Sekä asiakkaan itsearviosta, että ohjaajan arviosta tulee tehdä dokumentointi. Dokumentaatioon voidaan verrata aiempia tapaamisia ja keskusteluita, sekä peilata tapahtuneita muutoksia. Valmennus-/kuntoutussuunnitelman merkitystä korostettiin yhtä paljon, sillä tuloksellisuus oli mitattavissa tavoitteiden toteutumisessa. Konkreettisista menetelmistä hyödyllisimpänä työkaluna tuotiin useimmiten esiin VAT-järjestelmä, joka työntekijöillä onkin itsellään käytössä. Myös GAS-menetelmä mainittiin muutama otteeseen. Kyselyssä kysyttiin nimenomaan sosiaalisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioinnista. Vastauksissa näkyy hyvin vahvasti sellaiset välineet ja työkalut, jotka ovat käytössä työvalmennuksen arvioinnissa ja ovat tuttuja työntekijöille. Ne koetaan työvalmennuksen arvioinnissa toimivina, joten voidaan päätellä niiden toimivan myös sosiaalisen kuntoutuksen arvioinnissa, joskin tulee ottaa huomioon asiakkaiden tavoitteiden yksilöinti. Jos asiakkaan tarpeet eivät liiku sosiaalisen kuntoutuksen kentällä, eivät kuntoutuksen arvioinnin menetelmäkään voi olla täysin samanlaisia. Huomioitavaa on myös se, että osa kysymyksistä koskee työvalmennusta ja osa sosiaalista kuntoutusta, joten nämä saattavat johdatella toisiaan.

Sosiaalisen kuntoutuksen sisällöt koetaan samanlaisina, kuin mitä työvalmennuksessa toteutetaan, joten arviointimenetelmät nähdään näin ollen samoina. Tuloksellisuuden kannalta merkittävää on se, että itse ohjaustyö ja valmennustyö tehtäisiin näkyväksi, joka tapahtuu nimenomaan dokumentoinnin kautta. Tulokset itsessään ovat sidoksissa kuntoutujaan ja tämän henkilökohtaisiin tavoitteisiin, mutta menetelmien tulisi olla näkyviä ja noudattaa samaa mallia. Voidaankin pohtia millaisia arvioinnin menetelmiä tulisi käyttää tilanteissa, joissa tavoitellaan yleisesti mielekkäämpää elä-

mää ja vahvempaa osallisuutta, eikä niinkään opintoja tai työllistymistä. Riittääkö tähän pelkkä tavoitteiden ja suunnitelman tarkastelu, vai tulisiko arvioinnin apuna käyttää lisäksi mittaria esimerkiksi koetusta elämänlaadusta?

9.4 Tuloksien hyödyntäminen ja jatkokehittely

Tutkimusta voi hyödyntää tarkasteltaessa työvalmennusta yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen palveluna. Tähän vaaditaan vielä laajempaa käsitteen ymmärrystä ja laajalaisestikin yhteneviä toimintamalleja. Palveluntuottajien tulisi ymmärtää keskeiset käsitteet, ja se mihin palvelulla pyritään. Työvalmennuksen kuntouttavat ominaisuudet nähdään kuitenkin hyvin samanlaisina, kuin mihin sosiaalisella kuntoutuksella on tarkoitus vaikuttaa. Osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei tiedä mitä sosiaalinen kuntoutus on, mutta kuvaili työvalmennuksen kuntouttavia ominaisuuksia juuri sellaisiksi, kuin mitä esimerkiksi sosiaalihuoltolaki sanoo sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tämän tiedon valossa voidaan todeta, että tieto on olemassa, käsitteiden avaamisessa ja ymmärryksessä on kuitenkin vaihtelua. Kun pyritään luomaan sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleja työpajoille ja muihin työvalmennusta toteuttaviin ympäristöihin, käsitteiden merkityksen ymmärtäminen tulisi olla samanlainen, riippumatta esimerkiksi siitä, millaisella koulutustaustalla työntekijä työskentelee. Kuntoutuksen yleensäkin työvalmennusympäristössä ei näytä vielä olevan kovin yksiselitteinen. Tämä voi pohjata siihen, että sosiaalinen kuntoutus käsitteenä on hyvin uusi lakiin kirjattu palvelu. Harkon ym (2012) katsauksessa tulee ilmi, että pitkäaikaistyöttömät ovat yleisesti kuntoutuksen kohderyhmää, ja kolmannen sektorin toimijoiden palvelut liikkuvat yleensä sosiaalisen kuntoutuksen ja ammatillisen kuntoutuksen välimaastossa. Asiakkaiden ollessa hyvin heterogeeninen ryhmä, nämä molemmat kuntoutuksen muodot toteutuvat työvalmennusympäristöissä. Kuntoutustarpeiden havaitseminen onkin oleellisempaa, ja tulla tietoiseksi siitä, millaisissa toimintaympäristöissä tämän tyyppistä kuntoutusta voidaan toteuttaa.

Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen selkiyttämisen ja yhteisten toimintamallien luomisen kautta voitaisiin luoda perustelut työvalmennukselle sosiaalisen kuntoutuksen palveluna. Tutkimuksen tulosten perusteella arviointimenetelmien kehittäminen helpottaisi kuntouttavien ominaisuuksien näkyväksi tuomista, eikä tuloksellisuus olisi aina sidoksissa siihen, mihin palveluun asiakas päätyy, ja onko hän jakson päätyttyä kiinnittynyt opiskeluun tai työpaikkaan. Tärkeimpinä ominaisuuksina sekä työvalmennuksen kuntouttavassa puolella, että sosiaalisessa kuntoutuksessa nähdään kuitenkin osallisuus ja sen lisääntyminen, jolloin osallisuuden edistämisen arviointimallit olisivat keskeisessä asemassa. Myös asiakkaiden ongelmien ollessa niin monisyisiä, tulisi tuloksellisuutta arvioida myös sen puitteissa, mitä jaksolla on lähdetty tavoittelemaan, eli mikä on palvelutarpeen arvio.

10 Eettisyys ja luotettavuus

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2009, 25) mukaan laadullista tutkimusta tehdessä luotettavuutta kuvataan yleensä validiteetilla, mikä tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä. Laadullisen tutkimuksen perustuessa siihen, että tutkija tekee aineistosta omat tulkintansa, on aina olemassa riski, että tulkinnat ovat vääriä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka kuvaavat laadullisen tutkimuksen validiteettia siten, että jos sen ei ole tarkoitus kuvailla suoraviivaisia totuuksia, voidaan puhua enemmänkin uskottavuudesta ja vaikuttavuudesta, siitä miten tutkija onnistuu kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan mukaan Eskola ja Suoranta (2000) kuvaavat laadullista tutkimusta sellaiseksi, ettei sillä voi koskaan saavuttaa täydellistä ymmärrystä tutkittavasta asiasta.

Yleisesti myös lomakekyselyä pidetään riskinä, sillä vastausprosentti voi olla hyvin alhainen. Ensimmäinen kysely tätä työtä aloitettaessa oli kuitenkin jo tehty, ja työntekijät olivat sitoutuneet hankkeeseen ja sen koulutuksiin, joten vastaukset saatiin kaikilta työntekijöiltä (22). Pystyin melko suurella varmuudella luottamaan myös siihen,

että toiseenkin kyselyyn vastaavat kaikki työntekijät. Ilmeni kuitenkin, että organisaatiomuutosten ja epävarma tulevaisuuden vuoksi, seuraavan kyselyn ajankohta ei ollut paras mahdollinen, joten vastauksia palautui vain 8. Olin myös pystynyt tutustumaan ensimmäisen kyselyn vastauksiin pitkällä aikavälillä ja arvioimaan, kykenenkö tekemään laadullisen tutkimuksen kyselyn pohjalta. Kysely oli laadittu hyvin vastaamaan tutkimusasettelua, joten vastausten läpikäyminen oli kohtuullisen helppoa. Minulla on myös mahdollisuus tehdä lisähaastattelua vastaajille, jos tarvetta sille ilmenee. Laadullista tutkimusta tehdessä ei voi etukäteen tietää, paljonko aineistoa tarvitaan (Eskola, Salmiranta, 1998, 215).

Valmiiksi tehty kysely, johon työntekijät vastaavat itsenäisesti, auttaa toisaalta pois-sulkemaan joitakin mahdollisia ongelmia, jotka tiedetään jo etukäteen; haastattelutilanteessa haastattelija saattaa johdatella keskustelua, tai kirjata jo haastattelutilanteessa tulkintoja, jotka ohjailevat analyysiä. Luotettavuuteen voi vaikuttaa se, miten paneutuneesti kyselyyn vastataan, ja pohdintaanko kysymyksiä ajan kanssa. Seuraavan kyselyn tuloksia pystyin siinä määrin ennakoimaan, että ensimmäiseen kyselyyn oli melkein jokainen vastannut selvästi ajatuksella; tietysti muutaman vastauksen sisällön niukkuutta saattaa myös selittää vähäinen tietämys aiheesta. Lisäksi kysymykset käsittelevät vuorotellen työvalmennusta ja sosiaalista kuntoutusta, joten ne saattavat johdatella toisiaan, tai vastaaja mennä sekaisin siinä, mitä juuri nyt kysytään. Jälkimmäisenä suoritettuun kyselyyn osallistujat eivät kuitenkaan kaikki olleet vastanneet ensimmäiseen kyselyyn, eli osa heistä oli uusia. Luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että osa työntekijöistä oli vastannut hyvin kattavasti, toiset taas lyhyesti yksittäisillä sanoilla, joten niistä tein enemmän omaa tulkintaani, joka voi vaikuttaa tutkimustuloksiin.

Lähteet

Allardt E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY.

A-M Isola. 2016. Osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus. Kestävää kasvua ja työtä - ohjelma. Viitattu 2.3.2017. <https://www.innokyla.fi/documents/3156096/f90c6b6b-11eb-4364-87be-cc3beb5032ee>

Eskelinen A. 2016. Sosiaalinen kuntoutus. Työntekijöiden näkemyksiä määrittelystä, tarpeista ja toteutuksesta. Opinnäytetyö. Diakonia-Ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.12.2016
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117388/eskelinen_asta.pdf?sequence=1

Eskola J., Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

GAS-menetelmä. 2013. TOIMIA -tietokanta. Toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto. Viitattu 2.4.2017.
<http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/150/>

Haapakoski K. 2016. Sosiaalisen kuntoutuksen onnistuminen. Kuntoutus

Haimi T., Kahilainen J. 2012. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen historiaa Suomessa. Kuntoutus-lehti, 4, 4, 41-46. Viitattu 2.12.2016.
<https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Hanketulokortti. Kunnolla Töihin. Sosiaalinen kuntoutus ja moniammatillinen yhteistyö työvalmennusympäristöissä. Viitattu 28.11. 2016.
<http://www.hanketulokortti.fi/hanketulokortti/kunnolla-toihin/>

Harkko J., Ala-Kauhaluoma M., Lehikoinen T. 2012. Keitä ovat vaikeasti työllistyvät ja tarvitsevatko he sosiaalista kuntoutusta? Kuntoutus, 4, 4, 54-60. Viitattu 17.11.2016.
<https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Heponiemi T., Wahlström M., Elovainio M., Sinervo T., Aalto A., Keskimäki I. 2008. Katsaus työttömyyden ja terveyden välisiin yhteyksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Hirsjävi S., Hurme H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino.

Hyytinen O, Miettinen K. 2012. Työvalmennuksen laatukäsikirja. Punainen Talo - työvalmennuksen laatuhanke. Viitattu 11.11.2016.
<http://www.sovatek.fi/Tyovalmennuksen%20laatukasikirjan%20raportti%202012.pdf>

Härkäpää K., Harkko J., Lehikoinen T. 2013. Työhönvalmennus ja sen kehittämistarpeet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuksia. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. Viitattu 27.11.2016.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42487/Tutkimuksia128.pdf?sequence=4>

Järvikoski A., Härkäpää K. 2008. Kuntoutuskäsityksen muutos ja asiakkuuden muotoutuminen. Teoksessa Kuntoutus. Duodecim.

Karjalainen V. 2011. Työttömien ammatillisen kuntoutuksen kysymys. Teoksessa Järvikoski A., Lindh J., Suikkanen A. 2011. Kuntoutus muutoksessa. Lapin yliopistokustannus.

Karjalainen V., Rajavaara M. 2012. Sosiaalinen kuntoutus lakisäätteiseksi – mikä muuttui? Kuntoutus-lehti, 4, 4, 3-4. Viitattu 11.11.2016.
<https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Kerätär R. 2016. Kun katsoo kauempaa näkee enemmän, monialainen työkyvyttömyyden ja kuntoutustarpeen arviointi. Väitöskirja. Oulun Yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Viitattu 17.11.2016.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526210865.pdf>

Kerätär R. 2016. Toimintakyvyn arvioinnin haasteet työllisyyspalveluille. Oorninki. Viitattu 3.1.2017. <http://hankkeet.kuntoutussaatio.fi/tempo/wp-content/uploads/sites/3/2016/05/Kuntoutuss%C3%A4%C3%A4ti%C3%B6-Lahti-25-5-2016-002.pdf>

Kerätär R. N.d. Työttömät kuntoutusjärjestelmän haasteena. Oorninki. Viitattu 20.02.2017.
https://www.ppsHP.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/npp/embeds/28572_PP_SHP121012_Raija_Keratar_.pdf

Kerätär R., Karjalainen V. 2010. Pitkäaikaistyöttömillä on runsaasti hoitamattomia mielenterveyshäiriöitä. Suomen Lääkärilehti, 65, 45, 3683 – 3690.

Koivisto J., Blomqvist P. 2016. Eriarvoisuuden ja syrjäytymisen torjumisen rakennuspalikat. Innokylän Innovaatiokatsaus. Työpaperi 23/2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.4.2017.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131066/URN_ISBN_978-952-302-683-4.pdf?sequence=1

Kyselyyn perustuvan tutkimuksen suorittaminen. 2007. Virtuaali Ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.12.2016.
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464131489/1194289345955/1194290010211.html>

Metsävainio M. 2013. Sosiaalinen toimintakyky. Käsiteanalyttinen tutkimus. Pro-Gradu tutkimus. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 24.4.2017.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20130084/urn_nbn_fi_uef-20130084.pdf

Luhtasela L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Lisensiaatintutkimus. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin Yliopisto.

Puromäki H., Kuusio H., Tuusa M., Karjalainen J. 2017. Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi 47/2016. Viitattu 20.11.2016. <http://www.julkari.fi/handle/10024/131975>

Raivio H., Karjalainen J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Julkaisussa Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Viitattu 23.11.2016.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf

Rouvinen-Wilenius P., Koskinen-Ollonqvist P. 2011. Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskus. Julkaisu 9/2011. Viitattu 24.4.2017. https://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf

Saaranen-Kauppinen A., Puusniekka A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Viitattu 11.12.2012.

http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf

Saarinen T., Henriksson M., Ala-Kauhaluoma M. 2012. Kuntoutus ja kolmas sektori. Selvitys järjestöjen, yhdistysten ja säätiöiden työikäisille kohdennetuista kuntoutuspalveluista. Kuntoutus-lehti, 4, 3, 21-28. Viitattu 10.10. 2016.

https://kuntoutusportti.fi/files/attachments/kuntoutus-lehden_artikkelit/2012/saarinen-ym.pdf

Saikku P. 2011. Pitkäaikaistyöttömien terveystalvelut ja kuntoutus: tarkastelua siirtymätyömarkkinoiden kehikossa. Yhteiskuntapolitiikka -YP 76. Julkari. Viitattu 9.3.2017.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100619/saikku.pdf?sequence=1>

Saikku P., Kokko R-L. 2012. Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kuntoutus, 4, 4, 6-16. Viitattu 14.11.2016. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Silius K. 2008. Teemoittelu ja tyypittely. Hypermedialaboratorio. Tampereen teknillinen yliopisto. Viitattu 20.3.2017. http://matriisi.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatko-opintosemma/2008/Silius_teemoittelu-tyypittely_141108.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17 §.

Sosiaalinen kuntoutus. 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 20.3.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalinen-kuntoutus>

Sosiaalinen kuntoutus. 2016. Kuntoutusportti. Viitattu 1.3.2017.

<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Tiikkainen P., Heikkinen R-L. 2011. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. Toimia. Viitattu 8.3. 2017.

http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2011/01/26/S008_suositus_sosiaalinen_vt_110126.pdf

Toimintakyky ICF-luokituksessa. 2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.3.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyky-icf-luokituksessa>

Tuomi J., Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Tuusa M., Ala-Kauhaluoma M. 2014. Selvitys Nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita.

Työvalmennus – valmennuspalvelut. 2016. Sovatek-säätiö. Viitattu 23.11.2016.
<http://www.sovatek.fi/valmennuspalvelumoduulit.shtml>

Työvalmennus – valmennuspalvelut. 2017. Sovatek-säätiö. Viitattu 6.4.2017.
<http://www.sovatek.fi/valmennuspalvelumoduulit.shtml>

Työvalmennus. 2016. Työvalmennus Futuuri. Työvalmennus. Viitattu 3.12.2016
<http://www.tyovalmennus.fi/palvelut/urapalvelut/tyoalmennus/>

Työvalmennus. 2017. Sovatek-säätiö. Viitattu 6.4.2017.
<http://www.sovatek.fi/tyoalmennus.shtml>

VAT. Valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä. N.d. Kumppaniksi ry. Viitattu 2.4.2017
<http://www.kumppaniksi.fi/?p=5>

Väyrynen V. 2010. Työvalmentajien näkemyksiä ja kokemuksia työvalmennuksesta Savonlinnan seudulla. Opinnäytetyö. Saimaan Ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.11.2016.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/16925/vayrynen_vaino.pdf?sequence=1

Liitteet

Liite 1. Haastattelulomake

Vastausaika 15 minuuttia. 5 kysymystä, joihin voi vastata myös luettelemalla asioita.

Ruksaa alla olevista sinua koskeva vaihtoehto:

- Osallistun ensimmäistä kertaa tähän kyselyyn ____
- Osallistun toista kertaa tähän kyselyyn __

Mitä mielestäsi on sosiaalinen kuntoutus?

Mikä työvalmennuksessa kuntouttaa?

Mitä tavoitteita asiakkaan sosiaaliselle kuntoutumiselle voisi asettaa?

Miten sosiaalisen kuntoutuksen tulosellisuutta voisi arvioida?

Millä tavalla voit tukea ja ohjata asiakkaan sosiaalista kuntoutumista?

Liite 2. Esimerkki aineiston analyysiprosessista

Alkuperäinen aineistolainaus	Alakategoria	Yläkategoria
"Ryhmän olemassaololla valtava merkitys siinä mielessä, että on joku kontakti opintoihin. Töissä ollessa opintoasiat tahtoo unohtua." <i>Milla</i>	Ryhmän olemassaolo arvokasta sinänsä	
"Ryhmäajatus on hyvä, tarvittaessa voi ottaa yhteyttä." <i>Sari</i>		
"Keskustelu on osoittautunut minulle parhaaksi tavaksi oppia." <i>Emmi</i>	Keskustelun ja vuorovaikutuksen tärkeys oppimiselle	
"Joutuu puhumalla jäsentämään ajatuksiaan ja ongelmiaan mikä jo itsessään auttaa eteenpäin." <i>Kaisa</i>		
"Keskustelu herättää ajatuksia ja auttaa työskentelyä eteenpäin." <i>Liisa</i>		
"Kun ryhmässä on eri vaiheissa olevia gradulaisia on siitä opin kannalta hyötyä." <i>Kaisa</i>	Graduprosessin eri vaiheissa olevat opiskelijat edistävät toistensa oppimista	Ryhmä vertaistuen ja -ohjauksen mahdollistajana
"Myös pitemmällä gradun tekemisessä olevien opiskelijoiden ohjauksia kuunnellessa oppi jonkin verran." <i>Liisa</i>		
"Saa ja voi antaa toisenlaisia lähestymistapoja/ näkökulmia asioihin." <i>Sari</i>	Uusien näkökulmien löytäminen	
"Ryhmämuotoinen graduohjaustilanne antoi uusia näkökulmia ja ideoita." <i>Johanna</i>		
"Opin tavallaan onnistumaan, unohdan epäilyt itseä kohtaan." <i>Emmi</i>		
"Graduryhmän ensimmäisen ohjauksen jälkeen tuntuu, että työstä ehkä selviää." <i>Jenni</i>		
"Sain vahvistusta." <i>Liisa</i>		